татарскім і азербайджанскім *кхіса́*, якія абазначаюць «скураную сумку», «кашалёк», «мяшок». Прыводзіцца таксама і арабскае слова kis у значэнні «машна́», «кашалёк».

Слова kiesa у значэнні «кашалёк» ужываецца і ў сучаснай польскай мове, аб чым сведчыць «Польска-рускі слоўнік» (1963 г.) пад рэд. М. Ф. Развадоўскай. А. Брукнер (SEJP) таксама падае словы kiesa, kieska, звязваючы іх з турэцкім kese, якое абазначала пэўную колькасць грошай — 500 піястраў (срэбраная манета). Дарэчы, А. Брукнер, асцерагаючыся, каб слова *кеса* не зблíжалі са словам *кішэнь*, папярэджвае, што *«кішэнь* непараўнальна старэй, чым *кеса*, і з ёю не звязана».

Аналагічныя запазычанні ёсць таксама ў сербахарвацкай — *ке́са* і ў балгарскай мовах — *кесе́, кеси́я*, прычым у значэннях: 1) кашалёк, машна і 2) кулёк, мяшочак, пакет. Апрача таго, у сербахарвацкай мове ёсць слова *кесарош* «злодзей-кішэннік».

М. С. ВАСІЛЕЎСКІ

Чарнякевіч Н. П.

ИЗ ЛЕКСИКИ ГОВОРА СЕЛА РОВБИЦК ПРУЖАНСКОГО РАЙОНА БРЕСТСКОЙ ОБЛАСТИ (IV)[1]

ТАХЛИ′ЦИ несов. Давать, отдавать. Дако́ль ты ёй усе́ бу́дзеш тахли́ци, нихáй самá зарабляе́.

ТВАРЫ′ЛО ср. Человек, который всех смешит; чудит. Гэ́тэ твары́ло як пачне́ шчо раскáзваци, то ўсе́ лягáют ат сьме́ху.

ТО′ЛЯЧКИ нареч. Только что. То́лячки вон зашо́ў да нáс у хáту, а ванá ўжэ бажы́т за йи́м.

ТРАПА′ЛО ср. Специальная плоская палка, которой треплют льноволокно. Заки́нула свае́ трапáло на гару́, бо ванó зáрэ нипатрэ́бнэ. От нашо́ў сабе́ дзе́ўку, худу́ю, бы трапáло.

ТУ′РЗАЦИ несов. Дергать кого-либо. Турзаци́ ты яго́ там до́брэ, куп успако́йиўса.

УБО′Й, УБО′ЙИСКО м. Непослушный, ленивый человек. На каго́ ано такí убо́й удáўся, у нáшум раду́ тако́го яшчэ́ николи ни было́.

УПРА′ЎНЫ, -а, -э. Упрямый. Малы́ яшчэ́, а такí ўжэ́ упрáўны, шчо й сьве́т ни бáчыў.

УХО′ТШЧЫНА ж. только ед. Переход в новый дом. Як парахо́дзят у но́ву хáту, то клí́чут сваяко́ў, мастро́ў и ро́бат ухо́тчыну.

ФУЗ м. Мусор, остатки чего-либо. Повыбирáли ле́пшы дро́ва, а мне́ адзи́н фуз паки́нули.

ХАБАРАВА′ЦИ несов. Красть в чужом саду фрукты. Мы кали́сь у сваём сяле́ ни хабаравáли, а хадзи́ли ў Баби́нец.

ХАБО′РНИК м. Вор. Гэ́таго хабо́рника знáе ўсе́ сяло́, нику́ды ад яго́ ниц ни спрáчэш.

ХАЛЭ′МУС м. только ед. Конец. Як прывали́ло мане́ тады́ дро́вами ў ле́се, ду́моў, шчо ўжэ́ й халэ́мус бу́дзе.

ХА′НКА ж. Декоративный гарбузник. На гаро́дзи ў нас вы́расла хáнка, рабэ́нькая такáя, по́сьлей на вакно́ пастáўлю.

ХАРАШМА′НЫ -а, -э. Красивый. Дзе́ўка ванá ў вас харашмáна, ху́тко зáмуж по́йдзе.

ХЛЮ′НДРА м. и ж. Нытик. Гэ́туй хлю́ндры зáўшэ ўсяго́ мáло, усе́ плáчэ, шчо бе́дна.

ХЛЮ′НДРЫЦИ несов. Ныть, плакаться. Ужэ мо́жэ ванá ни бу́дзе хлю́ндрыци, шчо бедна, бо сын панаво́зиў усяго́.

---

[1] Материалы этой статьи являются продолжением материалов, опубликованных под тем же названием в «Вестнике БГУ», серия IV, № 1, 3, 1971; № 2, 1972.

ХРАБУ'СТ м. только ед. Болотная трава (Sonchus paluster L). Мы тады́ хадзи́ли па храбу́ст у альшы́нку.

ХЭ'ЛМА ж. Каска, шлем. У ле́си яшчэ́ й зарэ́ мо́жно найци́ нимэ́цку хэ́лму.

ХЭ'НЬЦЬ ж. Охота, желание. Як хэ́ньци ў само́го да вучэ́ня нима́, то си́лаю ни заста́виш.

ЦЕ'РТКА ж. Терка. Така́я мо́ндра гаспады́ня, а це́ртку ў мяне́ за́ўшэ пазыча́е.

ЧАВИЦИ' несов. Давить, душить. Пайня́ў вон яе́ на гу́лицы й дава́й чави́ци баз да́й прычы́ны.

ЧВЭ'РЫЦИ несов. Скандалить, шуметь. У чужы́х вон ци́ханьки, а пры́дзе даха́ты и дава́й чвэ́рыци, бы дурны́ той.

ШАБУ'НЯ м. устар. Шутник; беззаботный человек. Ба́цько ў йих быў шабу́ня, то й дзе́ци на яго́ падали́са.

ШАЛАМО'К м. 1. Часть керосиновой лампы. Ла́мпа яшчэ́ до́бра, ано шаламо́к прагарэ́ў. 2. Переносн. голова. Вали́ки ўжэ хло́пэц, а ў шаламку́ ниц ни ва́рыт.

ШАЛАБАНЫ' только мн. Одурь. Но́йдут на яго́ якие́сь шалабаны, паразганя́е ўсих з ха́ты.

ШАНДА' м. и ж. Болтун, пустомеля. Зноў да нас йдзе́ гэ́та шанда, бу́дзе плясьци́ абы шчо́.

ШАНДЗИ'ЦИ несов. Нести чепуху, бессмыслицу. Ни слу́хэй ты яго, шчо вон табе́ шандзи́т.

ШАРАВО'КИ, -а, е-. Красноглазый. Ка́жут, шчо яго́ дзесь то́ком удэ́рыло, то таки́ шараво́ки стаў.

ШАРА'ШЧЫ, -а, -э. Красный. Там яму́, му́сит, до́брэ было́, бач, з яко́ю шара́шчаю мо́рдаю прые́хаў.

ШВО'РНЫ, -а, -э. Проворный, шустрый. Кабы́лка та́я мая́ была́ благе́нька, але шво́рна. Таки́ малы́ шво́рны: усю́ды дабажы́т.

ШЛЭ'ПА ж. иронич. Нога. Таки́е шлэ́пы ў цябэ́, шчо й чарави́к ни падбарэ́ш.

ШЛЭ'ПАЦИ несов. Ходить, шлёпать. Вон ужэ́ паздаро́воў, ужэ́ па ха́ци сам крыху шлэ́пае.

ШО'ПКА ж. Навес. Дроў на зи́му хва́цит: цалю́ську шо́пку накла́ў.

ШО'ХЛЯ ж. только ед. Лихорадка. Была́ вана́ маладо́ю здаро́ва, а по́сьлей шо́хля прычапи́ласа, трасе́ й ни парастае.

ШПЕ'РКА ж. Закуска. Ты мне сяго́ни ў то́рбу до́бру шпе́рку ўлажы́, бо мо пры́дзецца вы́пици з хло́пцами.

ШТРАМПА'К м. Сухое дерево, сучья. Тут пажа́р пахадзи́ў: ано́ штрампаки́ стрыча́т. Зачапи́ўса за штрампа́к й разарва́ў ганави́цы пажыво́му.

ШТЭ'КАЛО ср. Хромой человек. Чаго́ ўжэ гэ́тэ штэ́кало ця́гнецца ў лес, сидзе́ў бы лепш на ла́ўцы.

ШТЭ'КАЦИ несов. Едва плестись, ковылять. Нале́ць прыштэ́коў да вас, так нага́ бали́т.

Н. П. ЧЕРНЯКЕВИЧ

Ад дзеяслова *_освоитва_ і ўтвораны быў дзеяслоў _освоитватися,_ які заканамерна адлюстроўваецца ў беларускім _асвойтвацца._ Дзеясловы, паўторна ўтвораныя ад назоўнікаў на _-тва,_ зафіксаваны ў старажытнарускай мове: _бритвити_ ад _бритва, паствити, испаствити_ ад _паства._ Апошні дзеяслоў, дарэчы, захаваўся і ў беларускай мове _(пасвіць)._

Дзеяслоў _асвойтвацца_ па аналогіі з шматлікімі дзеясловамі, у якіх _-ва-_ было адзнакай незакончанага віду, стаў успрыймацца як дзеяслоў такога тыпу, ад якога закончаны від утвораны шляхам адкідвання _-в-:_ _асвойтацца._

Так у беларускай мове і ўтварылася пара блізкіх па значэнню дзеясловаў — _асвоіцца_ і _асвойтацца._ Тэндэнцыя да размежавання значэнняў _асвойтацца_ «прывыкнуць» і _асвоіцца_ «налажыцца» дае прыклад семантычнага выкарыстання словаўтваральнага дублету. Зусім магчыма, што яна мае пэўныя падставы ў старажытным выкарыстанні слова *_освоитва,_ калі яно мела значэнне «прывычка, прызвычаенне».

А. Я. СУПРУН

ИЗ ЛЕКСИКИ ГОВОРА СЕЛА РОВБИЦК ПРУЖАНСКОГО РАЙОНА БРЕСТСКОЙ ОБЛАСТИ (III)[1]

ДАКЛАД′АЦИСА (дакладáцца) несов. Притворяться; кривляться. Яму ни забалéло, ано вон так дакладáецца. Дакладáўса, дакладáўса, а пóсьлей стаў плáкаци.

ДАКЛ′АДЫ только мн. Притворство: кривлянье. Я й глидзéци ни хачý на ягó дакляды.

ДУБАЛЬТАВ′АЦИ (дубальтавáць) несов. Повторять одно и то же. Дубальтавáла ванá ямý, а вон и слýхаци пра гэ́тэ ни хóчэ.

ДУЧ′АЙ м. Отверстие в верхнем жернове для насыпания зерна. Ни насыпáй пóўны дучáй жы́та, бо цяшко жòрна цягнýци.

ДЫЛЬ м. Деревянный брус толщиной в 10—13 см. З аднаé калóтки вы́разали аж пяць дылёў.

Ж′АБИЦИСА (жáбіцца) несов. Ломаться на месте перегиба. Гнýли абады́, а ваны́ пачали́ жáбициса, мýсит, дòбрэ ни атпáрылиса ў пáрницы.

ЖАМАРВ′А ж. только ед. О группе беспокойных детей. Дзе тут бýдзе парáдок у хáци: сваé жамарвы́ поўнá хáта, яшчэ́ й чужы́е панахóдзят.

ЖМУР′Э только мн. Прынёс бутэ́лку ваду́ з рóва, а там пóўно жмурóў, аж кишы́т.

ЗАГАДЗЁЎ нареч. Заблаговременно, заранее. Я табé загадзёў кажý, шчо ниц з гэ́таго ни бýдзе.

Ж′УЙКА ж. Жвачка. Карóва нáша, мýсит, захварэ́ла, бо стайит и жуйки́ ни жуé.

ЗАДЗЁРЫ только мн. Заусеницы. Таки́е задзёры на рукáх, шчо й ни магý кóшык бýльвы набрáци.

ЗАЗДР′ОНЫ, -а, -э. Жадный, завистливый. Як ано багáты, то й заздрóны: куп прымéў, то ўвэсь сьвéт захапи́ў бы.

ЗАКАЛЁННЫ, -а, -э. Злой, жестокий; упрямый. Вон з малéнькаго быў таки́ закалённы, як напастáне, то мýсит зраби́ци па-своя́му.

З′АКЛО ср. Затока. У гэ́тум зáклави зáўшэ ры́ба дóбрэ лóвицца.

ЗАЦ′ЕНЬЛИВЫ, -а, -э. Норовистый. У манé самóго кали́сь былá кабы́ла зацéньлива.

З′ЕПАЦИ (зéпаць) несов. Еле дышать, широко раскрывать рот, судорожно хватая воздух. Вон ужэ хýтко ўмрэ́, бо ўжэ лéць зéпае.

---

[1] Материалы этой статьи являются продолжением материалов, опубликованных под тем же названием в «Вестнике БГУ», серия IV, № 1, 3, 1971.

ЗУМ'ЕЦИСА (зуме́цца) сов. Удивиться, стушеваться. Вон зуме́ўса, як яму расказа́ли, шчо яго сы́н там вырабля́е.

ЗЯЛ'ЕПУХА ж. Несозревшие зеленые фрукты. Гэта жамарва́ ни даст пасьпе́ци я́блыкам, абйадзя́т за́рэ ўсе зяле́пухи.

ЗЬВ'ИННЫ, -а, -э. Быстрый, проворный. Стары́ ўжэ, а таки́ зьви́нны, бы малады́.

ҚАЗ'ЕЙ м. О человеке, который смотрит исподлобья. Я гэ́таго казе́я баюса, глидзи́т за́ўшэ, бы во́ўк.

ҚАЗ'ИЦИ (казі́ць) несов. Смотреть исподлобья. Чаго ты на мане́ кази́ш, ниц я табе́ ни зраби́ў.

ҚАЛЁНКА ж. Железная печурка. Так нажа́рыли калёнку, шчо аж чырво́на ста́ла.

ҚВАСАВ'ЕНЕ ср. только мн. Қвасаве́не — гэ́то як ква́с вы́пйут, то на дне́ астае́цца гу́шча.

ҚРАМ'УШКА ж. Кремень. Глянь, яку́ю я фа́йну краму́шку нашо́ў.

ҚР'ЫЦАЮ (сидеть). Сидеть неподвижно. Чаго́ ты цёгаешся, сидзе́ў бы кры́цаю ў ха́ци.

ҚР'ЭҚАСЬЦЬ ж. только ед. Труднопроходимые заросли в лесу. Зале́зли ў такую крэ́касьць, ду́мали, шчо паги́нем.

Қ'УНДЖА ж. Женщина с кудрявыми волосами. Ма́ци ў яе́ была́ ку́нджа, то й вана́ сама́ ку́нджа.

ҚУНДЖАР'АВЫ, -а, -э. Кудрявый, курчавый. Харо́шы яе хло́пэц, высо́ки, здаро́вы, яшчэ́ й кунджара́вы.

ЛАНЧ'АҚ м. Лошадь по второму году. Таго́ ко́ника мы купи́ли ланчако́м у Папале́ви.

ЛАХАЧ'Э только мн. Голубика (Vaccinium uliginosum). У багнэ́ви ано лахачэ́ расту́т, а ваны́ ни сма́шны.

Л'ЕШЧАТКИ только мн. Тонкие дощечки для зажима перелома конечностей, веток деревьев. Хтось злама́ў ушчэ́п, то я ўзя́ў у ле́шчатки, й прыжы́ўса.

Л'ОНКА ж. Участок сенокоса. Тую ло́нку ў ле́се скаси́ли мы ўдво́х за дзе́нь.

МАРМ'УЛОҚ м. 1. Брусок для точки косы. Таки́ до́бры быў марму́лок, и дзесь згуби́ў на бало́ци. 2. О лице человека, гладком, упитанном. Бач ты, яко́го до́браго марму́лка нае́ў за ро́к.

М'УЛЯ ж. Грязь. У ва́шуй гу́лачцы така́я му́ля, шчо й ни про́йдзеш.

МУЛЯН'АЯ (вода). Грязная, мутная вода. Ни пи́ гэ́ту во́ду, бо вана́ муляна́я.

М'ЫДЗЕЛЬ м. Укладка из 30 снопов овса или ячменя. Тут бу́дземо ста́вици мы́дли.

М'ЯЛО ср. иронич. О человеке, который очень медленно работает. Гэ́тэ мя́ло там ниц ни зро́бит, лепш ни пасыла́й яго́.

НАБ'ЭДРЫКИ только мн. Часть сбруи. У нас свае́ были́ но́ваньки чабэ́дрыки, але дзесь прапа́ли.

НУД м. Тоска, скука. Таки́ на мане́ вали́ки нуд напа́ў, як пае́хала дзе́ўчына, шчо ни магла́ нику́ды падзе́циса.

Н'УДЗЯЦИ (ну́дзець) несов. Тосковать, скучать. Я бу́ду вэ́льми ну́дзяци, як ты пае́дзеш вучы́циса.

'ОСИЛКО ср. Изогнутая ручка у ведра. Но́ваньке вадро́, ано о́силко адарва́ласо.

ПАДЗ'ИЎЛИВЫ, -а, -э. Обидчивый, остро реагирующий на сказанное. Така́я ўжэ вана́ падзи́ўлива, шчо й сло́ва напро́ци ни ска́жэш.

П'АЗАЛЫ только мн. Жидкость, оставшаяся после крашения. Гэ́ты мо́тки я ўжэ фарбава́ла ў па́залах, то ваны́ таки́е брыдки́е вы́шли.

ПАЛ'УТКА ж. Вареные целиком кочаны капусты. Нало́жымо мале́ньких галуво́к у чыгу́н, паста́вимо ў печ па́рыциса, як упа́рацца палу́тки, то вэ́льми сма́шны.

ПАМ′ОСТ м. Пол. Як ано памóст пакладзéмо на кýхни, то бýдземо зрáзу парахóдзици ў нóву хáту.

П′АРНИЦА ж. Приспособление для отпаривания материала для ободов. Пáрница нáша стaйт на пóплави, гэ́то такú дóўги кáдуб, кудú закладáют абадú и дýги.

ПЛ′ЕСО ср. Глубокое место в реке, где вирует вода. Ни хадзéце ано ў плéсо купáциса, а то патóпицеса.

ПРАЛ′ОЙ м. Проливной дождь. Тадú тры дне лиў пралóй, што нá-шы пакóсы на балóци аш паплылú.

ПР′ОДУХА ж. Полынья, прорубь на льду. Рúба самá на рóви пра-лизáла прóдуху, то там яе мóжно лавúци рукáми.

ПР′ЫСОК м. 1. Горячая зола. Насúп бýльвы ў прúсок хай пачэ́цца. 2. О вспыльчивом, горячем человеке. Ни зачэ́пэй ты гэ́таго прúска, а то óчы табé павыдзирáе.

ПТ′УХА ж. Птица. На гэ́туй грýшы якáясь птýха гняздó сабé зьвилá.

ПУЦАЛАВ′АТЫ, -а, -э. Человек с широким лицом. Кавалéр у яé здарóвы такú, пуцалавáты.

РАПАЁМ нареч. Гурьбой. Дзéци вэ́льми любат ягó, хóдзят зáўшэ за йим рапаём.

СЬВИШЧ м. Широкое отверстие между двумя передними зубами. У цябэ́ такú валúки сьвúшч, бýдут хлóпцы любúци.

СЬВИШЧ′Э (свiшчы) только мн. Молодые корни сосны. Накапáў сьвишчóў у садавúни, бýду кóшыки плясьцú.

СТРУГ′АЛЬ м. мн. СТРУГАЛ′Е. Стружка. Падкúнь у пéчку стру-галёў, а то дрóва сырúе й гарэ́цi ни будýт.

ТАРАНДЗ′ИЦИ (тарандзiць) несов. Трещать, нести чепуху. Ни та-рандзú тут пад вухóм, и так галавá балúт.

ТАР′ЫГАЦИ (тарúгаць) несов. Дергать. Як запалúўса вон, пад-скóчыў да мянé й давáй тарúгаци.

ТР′ЭБО ср. только ед. Ровное место за деревней с незамерзающим ручьем. Па вóду мúци гóлаву хóдзимо мы аж да трэ́ба.

Н. П. ЧЕРНЯКЕВИЧ

Апка

Астравецк. *а́пка* «пятля для кручка» (Жыдовіч). Паходзіць з польск. haftka «кручок з пяцелькаю» — праз этапы *гафтка* (у Скарыны, Жураўскі. Гіст. бел. літ. мовы, I, 145), адкуль літарат. *гафтачка* і *(г)аптка* (адкуль *гаптачка*). Параўн. таксама *гапачка*. Польск. слова, якое сустракаецца і без пачатковага h,— з ням. дыял. Haft(el) ад haften «зашпільваць» (Брукнер, 167; SWO), фіксуецца ў старапольскім слоўніку; параўн. укр. *гапка* «пятля для адзення» (Жэлях., Грынч.), пры *гафтка* з XVIII ст. (Цімчэнка).

Атле́т — атлёт

Атлет «спартсмен; чалавек моцнага целаскладу і вялікай фізічнай сілы» (ТСБМ, БРС-62), *атлёт* «чалавек храбры і моцны ў бойцы» (Бых.), «дужы хлопец» (Маладз.— Мат. абл. сл. АН БССР), «чалавек, які хутка і добра выконвае любую справу: здольны да любой працы (Лельч.). У беларускай мове з рускай, дзе з ням. ці фр. (Фасмер)<лац<гр. athlētes «удзельнік спаборніцтва, барэц». Пранікненне ішло кніжна-літаратурным шляхам *(атлет)* і праз народную мову *(атлёт)*. Для апошняга параўн. рус. дыял. разанск., пск. *атлёт* «зух» (Сл. совр. рус. нар. говора; Пск. обл. сл.), валагодск. *атлётистый* «зухвалы» (СРНГ). Значную ролю у распаўсюджанні гэтага слова, якое ў руск. фіксуецца з XVIII ст. (Традзьякоўскі — Шанскі), мелі, напэўна, вандроўныя цыркі.

А. Я. СУПРУН

ИЗ ЛЕКСИКИ ГОВОРА СЕЛА РОВБИЦК ПРУЖАНСКОГО РАЙОНА БРЕСТСКОЙ ОБЛАСТИ (II)[1]

АБАЛО'НЬ ж. Внешний влажный при росте дерева слой ствола. У гэтум дзірави было́ на тры́ па́льцы абало́ни.

АБАЛО'НИСТЫ, *-а, -э.* Относящийся к абалони. Зрэ́зали сасну́, а вана́ была́ абало́ниста.

АБАРО'Г (АБАРО'Х) м. Крыша на четырех столбах для складки сена. Кала́ клу́ни зраби́ли абаро́х й палажы́ли тэ́е се́но.

АБЗО'Л м., только ед. Изъян при распиловке бревна на доски, дыле́ (см.) Як рэ́жут до́шки або дыле́ и нихвата́е на кра́яви туўшчыне́, то гэ́то абзо́л.

АБЗО'ЛИСТЫ, *-а, -э.* Имеющий абзо́л (см.). Пазы́чыў ван у мане́ до́браго ды́ля́, а сам аддаў абзо́листаго.

АБМИ'НОК м. Незасеянное место, просев, огрех. У нас ка́жут: абми́нок на по́ли — мрэц у ха́ци.

АБМЭ'РШЧЫНА ж., только ед. Хозяйство, дом, в котором умерли родители, оставив наследство сыну (дочери). Ба́цько йих быў хи́тры: ни аднаму́ сы́нави ни паста́виў ха́ты, а ўсе шука́ў абмэ́ршчыны.

АБРАКА'ЦЦА (абрака́циса) несов., уст. Давать обет, предназначать себя к какой-нибудь участи. Упэрш вана́ абрака́ласа ў цэ́ркви, а э́арэ хо́дзит на гуля́нях, п'е гарэ́лку.

АБШАЛЁХА'ЦИ сов. Обобрать, обчистить, обокрасть. Хтось улез уначэ́ у садо́к и абшалёхоў дзьве я́блыни.

АБШЫ'ТКИ (АПШЫ'ТКИ) только мн. Легкие сани для праздничного выезда. Зимо́ю мы ванча́лиса, то да цэ́рквы ў апшы́тках е́хали.

АГРЭ'Б м. и ж. Неряшливый человек, грязнуля. Абы́дзи ўсе сяло́, то тако́го агрэ́ба ни на́йдзеш, як вана́, а яшчэ́ други́х абгаво́рвае.

АДДЗЯЛЯ'ПИЦИ сов. Открыть окно, дверь. Аддзяля́пиў дзьвэ́ра, а сам куда́сь пашо́ў.

---

[1] Материалы этой статьи являются продолжением материалов, опубликованных под тем же названием в «Вестнике БГУ», серия IV, № 1, 1971.

АДНО′СТАЛКА ж. Круг колбасы. Як закóлем паршукá, то табé дам аднóсталку куўбасы́.

АДНУ′ЦЬ наречие. Очень часто, раз за разом. Ванá рóбит дзесь блíско, бо аднýць прыяжджáе да бацькоў.

АДРО′ДОК м. Род, поколение. Йих увэсь адрóдок быў зладзéйски.

АКА′ЛУШ м. и ж. Неопрятный человек. Яе мáци былá акáлуш, то можэ й ванá такáя.

АЛЁС м. 1. Заболоченное место в лесу. 2. Перен. беспорядок, грязь в доме. Такí алёс мая нивéстка ў хáци вы́рабила, шчо й ни зóйдзеш.

АНДУЛЯ′ЦЙА ж. устар. Завивка. Зáрэ у нас нихтó ни гавóрыт андуля́цйа, анó (только) завíвка.

АРЦЫ′ нареч. Мало, немного, сколько-нибудь, что-нибудь. Куп ёй арцы́ рóсту больш, то ванá былá б дзéўчына на ўсе сялó.

БАЛАМА′ЗЫ только мн. Иллюстрации, русинки в книге. Чытáци я ни ўмею, але люблю ў кнíшцы баламáзы разглéдаци.

БАРАБО′ЛЯ ж. Складка, фальбона на одежде. Злажý я сягóни тэе плáце з барабóлями.

БИТЛИ′ВИК м. Драчун. Ни барэ́це с сабóю грáци гэ́таго битлíвика, а то вон усíх панабивáе.

БИТЛИ′ВЫ, *-а, -э.* Драчливый. Гэ́ты твой мэ́ньшы хлóпэц вэ́льми битлíвы.

БИЯ′НКА ж. Узкая и высокая деревянная посуда, в которой бьют масло. Нимá у мане́ сваé бия́нки, пазычáю ў сусéдзей.

БО′ЗЬДЗЕРАВЬЙЭ ср., только ед. Растение из рода полыней (Artemisia Abrotanum). Як будзéш ицí дахáты, то наламí на вéник бóзьдзеравьйа.

БУЛАВА′Ч м. Человек с большой головой. У яго валíка галавá, то мы яго празывáем булавáч або булавáты.

БУЛЬВАВЕ′НЕ ср., БУЛЬВАВЕ′НКА ж. Ботва картофеля. Бýдзем хýтко бýльву капáци, бо ўжэ́ бульвавéне пасóхло.

БУ′ЛЬВАТКИ только мн. Зеленые семенные шарики картофеля. А мой малы́ залéс у гарóт и давáй éсьци бýльватки.

БУЛЬВО′ВИСКО ср. Место, на котором рос картофель. На зíму трэ́бэ мусóво згарáци бульвóвиско.

БУ′ХТАВИЦА ж. Грязкое, топкое место на дороге. Там такýю бýхтавицу зрабíли, шчо машыны́ застрагáют.

ВАРАВИ′ТЫ, *-а, -э.* Вспыльчивый, горячий человек. Як ты й жы́вэш с такíм варавíтым чалавéком.

ВИДО′К ср. Небольшая картина, нарисованная масляными красками на стекле. Вон сам рысýе видóки и прадаé на базáры.

ВНЕТ нареч. Дотла. Як вайнá ўжэ канчáласа, то мы внет згарэ́ли.

ВУ′ТЛЫ, *-а, -э.* Слабый, хилый. Ты ўжэ валíки, хлóпец, а такí вýтлы.

БЫ′БРЭД (ВЫБРЭТ) м. Переход или переезд через мелкое место в озере или реке. Мы малы́ми зáўшэ (всегда) ў том выбрадзи купáлиса.

ВЫ′ШАЛЯХАЦИСА сов. Истратить, распустить деньги. Шчо ты, брáце, дýмаеш, пакóль зрабíў васéле дачцэ́, то зуўсíм вы́шаляхоўса.

ГАЛЬВЕ′СЬНИК м. Непослушный, проказливый ребенок. Гэ́ты гальвéсьник у мане́ сягóни зарóбит, бо дзесь павалóкса на цэ́лы дзень.

ГАРКА′ВЫ, *-а, -э.* Картавый. Як ванá пашлá за яго такóго гаркáваго й кульгáваго.

ГВИ′ЗДАЦИ несов. Наплевательски относиться, не обращать внимания. Я ямý цалю́ськи рáнок дубáльтую пра гэ́тэ, а вон гвíздоў на мане́.

ГИМЗУ′ЛА ж. Кошелёк з деньгами. Хай ни плáчэ, хай анó дóбрэ сваю гимзýлу патрасé, той матацы́кля кýпит.

Н. П. ЧЕРНЯКЕВИЧ

этымалогіі, якая была прынята і іншымі, здаецца, менш падстаў, чым для дапушчэння аб славянскім паходжанні разглядаемага слова.

Калал фіксуе славацк. *ostnač* «хто мае *ostny*» (сюды і *ostnačka*, *osnačka*). У славянскіх мовах і іх гаворках, у тым ліку ў беларускай і ўкраінскай мовах шырока вядома слова *ostьnъ* і яго фанетычныя адпаведнікі, а таксама варыянты: *остён, осён, осны, восница* (ЛП, 179), *асцень* (Сербаў, 84); русск. *осен, осн, остен* (Даль, II, 705); укр. *остень* (Грынч. 3, 71) і г. д. Значэнне гэтага слова, выпісанага са старажытнарускіх тэкстаў Сразнеўскім (2, 732 і 749: *оснъ і остьнъ*)—«вастрыё», а таксама розныя палкі, жэрдкі, шасты з вастрыём, у тым ліку «ражон», «восці», «бусак». Праца плытагонаў і наогул рачнікоў звязана, як вядома, з выкарыстаннем гэтага тыпу прылад. Параўн. тлумачэнне слова *багор* «бусак» у вялікім рускім акадэмічным слоўніку: «Длинный деревянный шест, на котором насажен железный наконечник с острием и крюком (употр. для доставания отдаленных предметов, отталкивания и причала в речном судоходстве, в пожарном деле и др.)»; параўн. таксама бел. *бусачнік*, русск. *багорщик*, укр. *багорник* «судавы рабочы, які карыстаецца *бусаком (багром)*»; у Даля: *багорщик* —«гребец, который управляется багром, крюком, когда лодка пристает или отваливает; обычно это двое носовых гребцов» (I, 36).

Таму зусім верагодна лічыць, што слова *аснач* утворана ад асновы *остьн-* (дзе *-ьн-*—суфіксальнае) пры дапамозе суфікса *-ачь*: *остьн-ачь* > *остнач* > *оснач* (*аснач*) ці *остьнъ* > *остн-* > *осн-* + *ач*. Суфікс *-ачь* далучаўся ў старажытнарускай мове не толькі да дзеяслоўных асноў, але зрэдку і да назоўнікавых (*уздачь, расохачь, космачь* — Сразн.), параўн. ст.-бел. і бел. *пузач, насач, вусач, трубач, партач* (ад *парты*?) і інш. (гл. П. В. Вярхоў. Зб. «Беларуская мова». Мн., 1965, с. 74—83). Трэба адзначыць, што варыянт *аснак* (фіксуе Ф. М. Янкоўскі) мог утварыцца з суфіксам *-ак*, які выкарыстоўваўся для ўтварэння назваў асоб ад назоўнікаў (гл. П. В. Вярхоў. Зб. «З жыцця роднага слова». Мн., 1968, с. 63—65).

А. Я. Супрун

ДЫЯЛЕКТНЫЯ НАЗВЫ ЕЖЫ Ў ГАВОРЦЫ в. ЛІСАВІЧЫ ДОКШЫЦКАГА РАЁНА

АБІРТН'Я, АБЯРТН'Я (хлеба) ж., р. адз. абяртні, р. мн.—ёў. Скібка хлеба праз усю круглую булку: Узнóў абяртня́ ў зубах.

АДЦІСК'АНКА (АТЦІСК'АНКА) ж., р. адз. -і, р. мн. -н-ак. Перакручаныя на машынку (мясарубку) вантробы (печань, лёгкія) з кусочкамі сала і прыправамі варацца ў трыбуху і пасля адціскаюцца, як сыр. Па-іншаму называюць баршма́к, паштэту́фка: Плястэ́рак адціска́нкі з'еў.

АНТАЛ'ЯЖЫКІ мн., р. мн. -к-аў. Бліны з тоўчанай бульбы з крухмалам: Анталя́жыкі з ма́слам.

БАЦЁХА ж., р. адз. -і. Маладое бацвінне з цяціўем: Бацёхі навары́ла.

Б'ОНДАЧКА ж., р. адз. -і, р. мн. -ч-ак. Маленькая мясная кілбаска, якую робяць дзецям на гасцінец: Зрабіць табе бóндачку?

БУЛЬБЯНІКІ мн., р. мн. -аў. Бульбяныя пірагі: Бульбя́нікаў-пірагóў натаўку́ць, у ма́к намача́юць — і дóбра было́. Бульбя́нікі-раската́нікі — маленькія піражкі.

ВАНТРАБ'ЯНКА ж., р. адз. -і, р. мн. -н-ак. Кілбаса з пячонкі: Дóбрая вантрабя́нка смачней за кілбасу́. Па-іншаму яе завуць печанёўка, пічанёўка.

ВАРГ'ОЛЫ м. Нічога, голы вар, суп-варголы: Каб ні даў Бо́лісь (магазіншчык) хле́ба і макаро́ну, быў бы сяго́ння варго́лы.

ВЯРШ'ЫНКІ, ВЯРШ'ЫНЫ мн., адз. л. няма, р. мн. -н-ак, вяршы́н. Вяршкі: Няве́стку ма́тка вяршы́нкамі по́іць. Вяршы́нкі яшчэ́ ня ўсе́ папіла́. Кот вяршы́нкі зліза́ў. Вяршы́ны пазьліва́ла ў сло́ік, паста́віла кіснуцца.

ГАЛДУН'Ы, ГУЛД'УНКІ мн., р. мн. -оў, -н-ак. Клёцкі з дзёртай бульбы з мясам, макам; калдуны: Бу́дуць сяга́ння галдуны́, гулду́нкі. Іх яшчэ завуць клёцкі з душа́мі.

ГАЛЯР'ЭТА ж., р. адз. -ы. Клейкая частка квашаніны без мяса, у рыбе: І галярэ́ту з рыбы рабілі. Я́к галярэтка (варэнне з агрэсту, што застыла).

ГРУЗ'АЛКА ж., р. адз. -і, р. мн. -л-ак. Камячок неразмяшанай мукі ў страве, у нядобра стоўчанай бульбяной кашы, у пойле карове: Груза́лка папала́ся. Парас'цірала руко́й груза́лкі ў по́йле, кап ні пашко́дзіла каро́ве.

ДЗЯГН'О н., р. адз. дзігна́. Від ежы з варанага соку канопляў з дадаваннем алею: Я любіў гэ́та дзягно́. Сма́чна.

ЗАПЕК'АНКА ж., р. адз. -і, р. мн. -н-ак. Падсмажаная бульбяная каша, падсмажаныя камы́. Сінонім — сідар.

КАМ'Ы мн. 1. Бульбяная тоўчаная каша (кама́ ж. сустракаецца ў народнай творчасці: у прымаўцы — Каму па каму́, а мне два камы́; у анекдоце — Ты ясі яўрэйскаю каму! — Я купіў сабе, ні каму. (Ёсць яшчэ слова камя́к). 2. Ежа з варанага тоўчанага гароху з прыправамі: Здаро́выя былі, камы́ е́лі.

КІС'Л'Я ж., р. адз. -і, мн. л. няма. Закваска: Ма́ла кіс'лі ў хле́бе. Палажы́ла хле́ба на кіслю́.

КРЫШ'ОНКА ж., р. адз. -і, р. мн. -н-ак. Так называюць смажонку (смажаную бульбу на патэльні) і тушонку (тушаную бульбу ў катле): Пітуха́ із крышо́нкай.

КУС'АНІК м., р. адз. -а, р. мн. -аў. Укушаны, недаедзены кусок хлеба: Не́йка ж мо́да: наастаўля́юць на сталé куса́нікаў. Сінонім грыза́нік: З'ем грыза́нік, пагрыза́юся.

ЛІПЦ'Ы мн. Бліны з кіслага цеста, якія пякуць у той дзень, як пякуць хлеб: Лі́пцы — каб дзеўкі лі́плі. Сінонімы: кіс'лякі, аржа́нікі.

Л'ЭХАЎКА ж., р. адз. -і, р. мн. -в-ак. Пахлёбка: Пасёрбаіш лэ́хаўкі і по̀йдзіш.

ЛЯН'ІЎКА ж., р. адз. -і, р. мн. -в-ак. Страва з някіслай свежай капусты — качана з бульбай (па-руску ленивые щи): Зва́рым лянíўкі.

ЛЯНДР'ЫНКІ мн., р. мн. -н-ак. Цвёрдыя мятныя цукеркі, манпансье.

МАРК'ОВІКІ мн., р. мн. -аў. Дамашняе пячэнне, у цеста якога дадаецца маркоўны сок: Пяклí мы марко́вікі.

МАСЛ'ЮК м., р. адз. -а, р. мн. -оў. Від ежы з сырых тоўчаных канопляў, у якія дадаецца ператоўчаная цыбуля і соль: На́дта сма́чны маслю́к.

МАСЛ'ЯНКА ж., р. адз. -і, мн. л. няма. Адыходы ад смятаны пасля таго, як саб'юць масла: Масля́нку здаро̀ва піць. У песні — Кот масля́нку хле́бчыць; у прымаўцы — Налíза́ўся, як Му́рза масля́нкі (г. зн. напіўся гарэлкі).

М'ІЛТА ж., р. адз. -ы, мн. л. няма. Талакно. Авёс парацъ, сушаць, таўкуць, мелюць і размешваюць у вадзе: Мілты натаўкуць. Мілта і кісель.

НАДЗІВ'АНІКІ мн., р. мн. -аў. З начынкай ежа, парасяты, гусі, булкі: Надзіва́нікі адкормленых свіней.

НАЛ'ЕСНІКІ мн., р. мн. -аў. Бліны з мукі, крухмалу без соды, дражджэй: Сь пітлява́най мукі добрыя нале́снікі.

ПАДСМІТ'АННІК м., р. адз. -к-а, р. мн. -аў. Кіслае малако пад вяр-

шынкамі (гл. вяршынкі): Перш я нáдта любіў падсмітáннік, нáдта гнáўся за йім.

ПЕРАП'ЕЧКА, ПІРАП'ЕЧКА ж., р. адз. -і, р. мн. перапеч, -ч-ак. Хлебная булачка. Перапечкі пякуць над полымем у той дзень, калі пякуць хлеб. Спікла рана пірапéчак; у прыпеўцы — Поўна печ пірапеч, на прыпечку жар, жар. Сінонім — падпломáнак: Падпломáнак у нас мама звала.

П'ЕРНІК м., р. адз. -а, р. мн. -аў. 1. Пірог з мёду або паленага цукру, яек, салодкай смятаны, соды і мукі; коржык. 2. Пірог з жытняй мукі на салодкім малацэ і не патрабуе ні соды, ні дражджэй: Пéрнікі бізь нічóга растýць. 3. З гароху: Пéрнік з гарóху жóўцінькі.

П'ОЛІЎКА ж., р. адз. -і, р. мн. -в-ак. 1. Кіслая страва з рашчыны і варуць з грыбамі. Посная страва. 2. З крыві (свінскай) з мясам: Запікáная кроў у пóліўцы.

ПРЫКАЛ'ОТКА ж., р. адз. -і, р. мн. -т-ак. Булён з мукой, крухмалам: Прыкалóчываны булён.

РАЎГ'ЕНЯ ж., р. адз. -і, р. мн. -яў. Раўгéні нарóбіць смачнóй, даéць, як піва, у нос, пірагóў натаўчэць бульбянікаў.

РУЛ'І мн., р. мн. -ёў. Крышаны хлеб у салодкім або кіслым малацэ, у салодкай вадзе: Зрóбім рулёў; прымаўка — Рулі бýлку хлéба здулі.

САЛАМ'ЭХА ж., р. адз. -і. Ежа з вараных кіслых журавін і салодкай саладухі: Так ганяўся за саламэхай: «О, саламэшка!»

ЦВІВ'АНІКІ мн., р. мн. -аў. Сухары, у якія дадаецца зрэзанае варанае мяса (раскатваецца цеста і ўвіваецца, укачваецца).

ЦАДОВІКІ мн., р. мн. -аў. Бліны з цэду, аўсянікі.

Ц'ЯПЦЯ ж., р. адз. -і, р. мн. -яў. Кіслая страва з крапівы: Наз'бірáйця крапівы, звáрым цяпці.

ШАЛБАБ'ОН м., р. адз. -у, р. мн. -аў. Фасолевы суп: Мóжа звáрыш шалбабóну.

ШАПТУН'Ы мн., р. мн. -оў. Салёныя агуркі без соку ўсярэдзіне, зморшчаныя. Якія пабітыя шаптуны.

В. С. Януковіч

ИЗ ЛЕКСИКИ ГОВОРА СЕЛА РОВБИЦК ПРУЖАНСКОГО РАЙОНА БРЕСТСКОЙ ОБЛАСТИ

В говоре села Ровбицк Пружанского района Брестской области встречаются лексемы, которые представляют большой интерес для истории и этимологии славянских языков.

БАЙР'АК м. Рыхлая, несмолистая древесина сосны, растущей не на своей почве. З байракóв хáту нихтò ни стáвит, анó (только) на дрóва рэ́жут.

Б'АЛДА ж. Нижняя ручка продольной пилы. Кудыˊсь запарлиˊ бáлду, шчо налéць нашлиˊ.

Б'УНЬКА ж. 1. Пузыри на воде во время дождя. 2. Глиняный сосуд с узким горлом. 3. Нос (переносное). Як ни бýдзе вóн цябэ́ слýхаци, дай в бýньку.

ВИНД'А ж. 1. Приспособление для поднятия тяжелых бревен. 2. Карусель на льду, состоящая из наглухо укрепленного колеса, длинной жерди, к которой прикреплены сани.

ВЫГЛЁНДА ж. Вышка в лесу, на поле. Як залéзеш на тýю выглёнду, то й Балавéж убáчыш.

ГЛЕЙЧ'АК м. Устаревший инструмент для определения вертикальной линии.

ГЛ'ЕНИ только мн. Связанные вместе 5—6 бревен для сплава по реке. Звя́звали калóтки, рабíли глéни и цягнýли па рóви да сáмаго пóплава.

ДУБАЛЬТ′АК м. Кусок древесины определенных размеров, из которого можно получить 2 шпалы. Як дзве́ шпа́лы в адно̀м куске́ви, то гэ́то дубальта́к, а по́сле йих разрэ́звали.

ЗБ′ЫТКИ только мн. Издевательство. Як так мо́жно, куп па-сусе́цки жы́ци и таки́е вали́ки збы́тки раби́ци.

ЗБЫТКАВ′АЦИСА несов. Издеваться. Ка́жут, што во́н вэ́льми збытку́ецца над е́ю.

К′ЕЛЬНЯ ж. Плетеное из тонких прутьев приспособление, которое клали на воз. Тако́го разу́мнаго трэ́ба вази́ци у за́днюй ке́льни (иронич.).

КН′ЫБЭЛЬ м. Палка с острым концом и веревочной петлей для скручивания паравоя (см.) и вязки *мэток* (см.).

М′ЭТКА ж. Связанный специальным образом небольшой куль соломы, применяемый как кровельный материал. За́рэ мэ́тками нихто̀ ни кры́е ха́ту, а кали́сь я йи́х папавяза́ў, и сабе́ и людзям.

НАПАДАР′ЭНДЗИ нареч. На видном месте, под рукой. Палажы́ сваю́ су́мку нападарэ́ндзи, а то ра́но (утром) зно́в ха́ту паравэ́рнеш, пако́ль на́йдзеш.

ПАРАВ′ОЙ только ед. Скрученные тонкие молодые березки. Парaво́й кру́цят з малады́х баро́зок,ваза́ли йи́м гле́ни, заплятали бараги у ро́ви.

ПАР′ЭЧЫНОК м. Сбитый граблями пласт сена. Палажы́ яшчэ́ па́ру парэ́чынкоў на гэ́ту капи́цу (копну).

ПАРАЧЫН′ЯЦИ несов. Сбивать граблями (парэ́чынок). Грабэ́ш ты ўжэ́ до́брэ, а парачыня́ци не ўме́еш.

ПРАЧ м. Деревянный валёк. Прачо́м кали́сь би́ли ў нас лён, а яшчэ́ палатно́, як бали́ли.

ПР′АЧЫК м. 1. Уменьш. (от прач). 2. Головастик. Нашчо́сь налави́в пра́чыков и прынёс даха́ты.

ПУЖ′АЛЬНЕ ср. Кнутовище. Зраби́в пужа́льне з ядло́вца.

СИХ′ИБО вводн. сл. Может быть. Сихи́бо, до́шч бу́дзе вали́ки, то ни бу́дземо бу́льву капа́ци.

СЕЛЬ ж. Трещина в дереве. Гэ́тэ дзе́раво было́ с се́лью.

СЕЛЯВ′АТАЯ (доска). Доска с трещиной. З аднае́ кало́тки были́ все до́шки селява́тые.

СТ′ОЛКИ только мн. Станок, на котором пилят дрова, доски. Сам зраби́в но́вы сто́лки, бо трэ́бо дро́ва парэ́зaци.

ТАЛАН′Ы только мн. Пятна. Па всяму́ це́лу у яго́ пашли́ чырво́ные таланы́.

ТАЛАН′ИСТЫ -а, -э. Пятнистый. У Хва́лави у аднаго́ чалаве́ка все лицо́ талани́стэ.

ТРЫБ м. Квартальная просека в лесу. На тры́бави ни заблу́дзишса, бо во́н давaдзе́ да даро́ги.

ШКЛЁНДРА ж. Толстая кишка, начиненная свиными внутренностями с кровью, перемешанной с крупой.

ШЛ′ЯГА ж. Палка с толстым концом, которую употребляют в качестве молотка. Шля́гаю бици па абу́хави, па кли́навн.

ШМ′ОРКА ж. Бары́ на́шаго сабаку на шмо́рку, дэй вадзи́ да сябэ́ у садо́к.

ШЫКАТ′А ж. только ед. Хвойные иголки. Шыкату́ грабли́ у садави́ни и вази́ли на пры́зьбу.

′ЯШПЭЛЬ только ед. Опилки. Пако́ль парэ́зали дзе́раво, то назгрэ́бали вали́ку го́рбу я́шпалю, а по́слей на гару́ пазано́сили.

Н. П. Чернякевич